

ТӘУЕКЕЛДЕР ФАКТОРЛАРЫ

Компания біраз тәуекелмен бетпе-бет келеді, оның ішінде сыртқы орта, нарықтық, операциялық, қаржылық, инвестициялық және корпоративтік басқару тәуекелдері.

Компания тәуекелдерді басқару кезінде тәуекелдерді басқару Саясатына жүгінеді. Компанияның тәуекелдерді басқару Саясаты акционерлік құнның өсіміне, корпоративтік басқару сапасының артуына бағытталған, ол өз кезегінде тәуекелдерді айқындап, оның қандай екендігін талдаумен, оны барынша аз болуы жолындағы іс-шараларды дайындаумен және тәуекелдерді азайту бойынша жасалынатын шараларды бақылауға негізделеді.

СЫРТҚЫ ОРТАҒА ҚАТЫСТЫ ТӘУЕКЕЛДЕР

Компанияның сыртқы ортаға қатысты тәуекелдері негізінен саяси, экономикалық және аймақтық тәуекелдер болып бөлінеді.

САЯСИ ТӘУЕКЕЛДЕР:

- Ел басшылығының сыртқы және ішкі саяси курсының ықтимал өзгерістері жалпы елдің және компанияның инвестициялық тартымдылығына кәдімгідей әсер етуі мүмкін.
- Заңдылықтың жағымсыз бағытқа өзгеруі, мәселен, өнеркәсіптің шикізаттық салаларынан түсетін бюджеттік табысты арттыруға бағытында салық заңдылығының өзгеруі;
- Мемлекеттік биліктің органдарын реформалау кезінде органдардың ыдырау процесі орын алуы ықтимал, Компанияның жұмысын қадағалайтын жаңа министрліктер мен ведомствалардың құрылуы – компания жұмысына тиісті нормативтік құжаттарды болдырмауы немесе олардың бекітілуін ұзартып жіберуі мүмкін;
- Қазақстан Үкіметі өзінің экспорттық квотасының көлемін айтарлықтай шектеуі мүмкін немесе ішкі нарыққа бағытталған міндетті көлемді өзгертуі ықтимал, ал бұл өз кезегінде Компанияның қаржылық көрсеткіштеріне кәдімгідей әсер етуі мүмкін.
- Қазақстан Үкіметінің екінші дәрежелі банктерде орналасқан қаржылық айналымды басқаруды шектеуі. Мемлекет «Самұрық-Қазына» ҰӘҚ мен «Қазмұнайгаз» ҰҚ бейнесінде ҚМГ БӨ мемлекет мүддесі тұрғысынан әсер етуі мүмкін, ал бұл ҚМГ БӨ акционерлерінің өзге топтарының мүддесіне қайшы келуі ықтимал.

ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕР:

- Қазақстанның экономикасының әртараптануы әлсіз және шикізаттық тауарлардың әлемдік бағасына кәдімгідей тәуелді. Шикізат бағасының айтарлықтай және ұзақ уақыт бойы төмендеуі шикізаттық компаниялардың пайдасының құлдырауына, ал кейіннен бүкіл экономиканың құлдырауына алып келуі ықтимал.

- Экономика инфрақұрылымының тозығы жетуі Компания бизнесінің тиімділігіне кәдімгідей жағымсыз әсер етуі мүмкін.
- Тауар мен қызмет сатып алу саласындағы заңдылық материалды-техникалық қамтамасыз ету мен логистиканың тиімділігін арттыруға мүмкіндік бермейді.
- Жабдықтаушылар мен мердігерлердің арасындағы әлсіз бәсекелік орта компаниялардың ұсынатын жұмыс және қызмет түрлерінің сапасын төмендетеді.
- Қазақстандық қаржылық жүйенің даму деңгейі айналымдағы бос қаржыны орналастыру жағдайын нашарлатуы мүмкін (қаржылық нарық туралы толығырақ кейінірек).

АЙМАҚТЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕР:

Компанияның жұмыс істейтін аймақтары – Маңғыстау, Атырау, Ақтөбе және Қызылорда облыстары.

Қоғамдастықтың негізгі өндірістік бөлімдері өз өндірісін ауа-райы қиын аймақтарда жүзеге асырады, бұған қоса, кей аймақтарда мұнай өндіру, газды қайта өңдеу саласында жоғарғы сапалы жұмысшылар тапшы болуы мүмкін. Бұл аймақтар Компанияның жұмысына айтарлықтай әсер ететін экономикалық және әлеуметтік қатерге ие аймақтарға жатады.

Маңғыстау облысындағы актив үшін әлеуметтік дау мен ереуілдің шығу қатері айтарлықтай, ондай жайттар бұған дейін қаншама рет орын алды, және Компанияның жұмысына, оның жер қойнауы келісім-шарттары міндеттерін орындауына әсер еткен.

Компания өзі жұмыс істейтін аймақтағы әлеуметтік тұрақтылықты сақтап, оны бекіте түсуге ынталы, аймақтағы өзекті әлеуметтік мәселелерді шешу үшін жергілікті әкімшілік, қауымдастық өкілдерімен ықпалдаса жұмыс істейді.

Ел мен негізгі аймақтардағы өзгерістердің жағымсыз әсерін азайту үшін мынадай әрекеттерден тұратын тиісті кешенді іс-шаралар дайындалып жатыр:

- Қалыптасқан жағдайды реттеуге бағытталған әрекеттер, оның ішінде Компанияның бизнес-моделін өзгерту, аймақтарға дем беру үшін өндірістік филиалдарды өзіндік жұмыс істейтін компанияларға айналдыру;
- Компанияның географиялық әртараптандыру деңгейін арттыруға арналған әрекеттер. Мұның мақсаты қандай да бір аймақпен қатысты тәуекел деңгейін азайту;
- Негізгі іс атқарар аймақтағы әлеуметтік шиеленісті азайтуға арналған әрекеттер;
- Бизнесінің тиімділігін арттыруға арналған іс-әрекеттер, бұлар Компанияның бизнесті дамыту мүмкіндіктеріне әсер етуі ықтимал қатерлерді азайтуға арналған.

Компания өзінің әлеуметтік бағдарламаларының тиісті салаға барынша әсер етуін және қоғамның қажеттіліктеріне сай болуын қалайды. Алайда ереуілдер мен әлеуметтік шиеленістермен байланысты қатерлерді азайтуға арналған коммерциялық емес шығынның артуы компанияның қаржылық көрсеткіштеріне жағымсыз әсер етуі ықтимал.

Бұл аталған аймақтардағы климаттық жағдай әрқилы, оның үстіне аймақтардың географиялық тұрғыдағы алыстығы – Компанияның үздіксіз жұмыс істеуі үшін транспорттық және электр қуатымен қамтамасыз етуіне баса көңіл бөлуді қажет етеді.

Өзі жұмыс істейтін аймақтардағы климаттық ерекшеліктерге байланысты ықтимал қатерлердің әсерін азайту үшін, оның ішінде дүлей апат немесе төтенше жағдайлардың үздіксіз жұмыс істеу және өнеркәсіптік қауіпсіздікке аса үлкен назар аударады.

ӘРІПТЕСТЕРДІң ТӘУЕКЕЛДЕРІ

Компания өз қызметінің түрлі бағыттары бойынша шетелдік және жергілікті компаниялармен ынтымақтасады және оларды жұмысқа тартады. Компанияның әріптестерінің Компанияның операциялық және қаржылық нәтижелеріне әсер етуі мүмкін болатын тәлімі мен операциялық қызметіне ықпал етуге шектелген мүмкіндігі болады. Осыған байланысты Компания өзінің әріптестеріне жоғары талап қояды, ұзақ мерзімді және өзара тиімді әріптестік қатынасты дамытады.

НАРЫҚТЫҚ ҚАТЕРЛЕР

Нарықтық қатерлерге – мұнай бағасының, валюталық курстың, пайыздық өлшемнің өзгерістеріне қатысты қолайсыз қатерлер жатады. (валюталық және пайыздық өлшемнің өзгерістеріне қатысты қатерлер туралы қаржылық қатер бөлімінен оқи аласыздар).

Компания ішкі және сыртқы рынокқа көтерме мұнайды жабдықтаумен айналысады. Ішкі және сыртқы рыноктердегі негізгі қиындық мұнай бағасының төмендеуімен байланысты, оның бағасының аумалы-төкпелі болуына өз кезегінде сұраныс пен ұсыныстың теңгерімі, мұнай өндіретін негізгі елдердің ықпалы мен саясаты, энергоқуатын өндіретін негізгі аймақтардағы саяси жағдай секілді факторлар әсер етеді. Мұнайға деген әлемдік бағаның төмендеуі Компанияның қаржылық көрсеткіштерінің нашарлауына алып келеді.

Компания қазіргі күні мұнай бағасының төмендеуіне байланысты қатерлерді сақтандырмайды, алайда әртүрлі жағдайға байланысты шығындарды басқарудағы ішкі құралдарын пайдаланады, олар өз кезегінде бұл қатерлердің жағымсыз ықпалын азайтады.

ҚАРЖЫЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕР

Компания әртүрлі қаржылық қатерлермен кезігуі ықтимал, оның ішінде валюталық, инфляциялық, қолда бар бос қаржыны орналастырар кездегі пайыздық өлшемнің өзгерісі, несиелік және салықтық қатерлермен кезігуі ықти-

мал. Олардың пайда болуы және қаржылық-шаруашылық жұмысқа әсер ету көлемін Компания үнемі бағалап отырады және даму жоспарларын дайындар кезде негізге алынады.

ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕР

Компания өз жұмысын Қазақстанда жүргізеді және төлем ақшасы ретінде теңгені пайдаланады. Жалақы төлеу, электрқуаты, логистикалық қызмет құнын төлеуге қатысты шығындар теңгенің инфляциясын қатты сезінеді.

ПАЙЫЗДЫҚ МӨЛШЕРДІң ӨЗГЕРІСІНЕ ҚАТЫСТЫ ТӘУЕКЕЛДЕР

Компанияның жұмысы пайыздық мөлшердің өзгерісіне байланысты, ол айналымдағы бос ақшаның құнына жағымсыз әсер етуі ықтимал, сөйтіп, Компанияның қаржылық жағдайына да әсер етуі мүмкін.

ВАЛЮТАЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕР

Валюталық тәуекел – валюталық курстың аумалы-төкпелі болуы, ол Компанияның қаржылық-шаруашылық жұмысына әр тұрғыдан әсерін тигізуі мүмкін.

Компанияның табысының айтарлықтай бөлігі АҚШ долларында көрінеді немесе АҚШ доллары бойынша теңгеріледі. Компанияның шығынының белгілі бір бөлігі шетел валютасында көрінеді, сөйтіп шетел валютасының теңгеге қатысты курстарына тәуелді (негізінен бұл АҚШ доллары, евро мен рубль аз деңгейде). Қазіргі күні Компанияның ағымдағы шығындарының үлкен бөлігі теңгеде бекітілген баға бойынша төленеді.

Доллар курсының жоғарылауы мұнай экспортын барынша пайдалы етеді:

Валюталық курс пен пайыздық мөлшердің өзгерісі кезіндегі жағымсыз өзгерісі орын алған жағдайда Компания ол жағымсыз жайттарды азайту үшін мынадай іс-әрекеттерге көшеді:

- Банк-серіктестердің аумағын кеңейту, әсіресе, әлемдік қаржылық дағдарыстан зардап шеккен институттардың есебінен;
- Саудалық қаржыландыруды (аккредитив, кепілдік) барынша кейінен пайдалану, олар Компанияның негізгі пайыздық мөлшерлемеге деген тәуелділігін кемітеді.

Компания қазіргі күні осы қатерлерді сақтандырмайды, алайда, өзінің міндеттерін толық көлемде және дiттеген мерзімде орындауына кепiлдiк беретiн iшкi құралдар мен қаржылық қатердi басқару резервтерiн әр жағдайда пайдаланып отырады.

Компанияның мынадай қаржылық есептерінің көрсеткіштері осы айтылған қаржылық қатерлердің әсерін барынша сезінуі мүмкін. Бұлар:

- Таза пайда;

- кіріс;
- өзіндік құн;
- дебиторлық берешек.

НЕСИЕЛІК ТӘУЕКЕЛДЕР

Несиелік тәуекелдерге контрагенттермен – Компанияның қаржылық ауқымына қатысты қызмет атқаратын қаржылық институттар, ең түпкі өнімді сатып алушылар мен Компани-

яға әрқилы қызмет көрсететін контрагенттерге байланысты материалдық және қаржылық ауқымға қатысты операциялар жатады.

Компанияның қазынашысы жүзеге асырған қаржыны басқарудың орталықтандырылған тиімді жүйесі несиелік қатерді азайтуға мүмкіндік береді.

Қаржылық тәуекелдер, олардың пайда болуы және есептегі өзгеру түрлері.

ТӘУЕКЕЛ	ЫҚТИМАЛ ПАЙДА БОЛУЫ	ЕСЕПТЕГІ ӨЗГЕРУЛЕРДІҢ ТҮРЛЕРІ
БАНК ДЕПОЗИТТЕРІНІҢ СТАВКАСЫНЫҢ ҚҰЛДЫРАУЫ	ОРТАША	АЙНАЛЫМДАҒЫ БОС ҚАРЖЫНЫҢ ПАЙДАСЫНЫҢ ҚҰЛДЫРАУЫНАН ТҮСІМНІҢ АЗАЮЫ
ВАЛЮТАЛЫҚ ТӘУЕКЕЛ (ЕУРО, АҚШ ДОЛЛАРЫНА ҚАТЫСТЫ ТЕҢГЕ КУРСЫНЫҢ ДЕВАЛЬВАЦИЯСЫ)	ОРТАША	САТЫП АЛЫНАТЫН ҚҰРЫЛҒЫНЫҢ ШЫҒЫНЫНЫҢ АРТУЫ – АМОТИЗАЦИЯЛЫҚ АУДАРЫМНЫҢ АРТУЫ.
ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕР	ОРТАША	ДЕБИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕКТИҢ АРТУЫ, ӨНДІРІЛЕТІН ӨНІМ ҚҰНЫНЫҢ АРТУЫ.
НЕСИЕЛІК ТӘУЕКЕЛ	ОРТАША	МӘСЕЛЕСІ ШЫРФАЛАҢ ДЕБИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕК. ТҮСІМНІҢ КЕМУІ.

САЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕРІ

ҚР Салық жүйесі жақында енгізілген нормативтік-құқықтық актілерге қатысты құқықтық тәжірибенің аз екендігімен белгілі. Ол сонымен қатар, заңдылықты бұрыс интерпретациялау негізінде салық, айыппұл, өсімпұл есептеу қатерінен де құралақан емес. Осы факторлар Компанияның салықтық шығынын жоспарлауды қиындатады. Компанияның менеджменті Салық Кодексінің сапасын жетілдіруге арналған жұмыстарға қатысып, оған өзгерістер енгізіп осы қатерді барынша азайтуға қатысты іс-қимылдар жасайды. Оның үстіне Компания өз мүддесін соттарда қорғауын жалғастыруда.

КЕДЕНДІК БАҚЫЛАУ МЕН КЕДЕНДІК БАЖ ЕРЕЖЕЛЕРІНІҢ ӨЗГЕРУІ

Компания сыртқы сауда жұмыстарын жүргізетін болғандықтан, кедендік бақылаудың өзгеруі, ИКС құбылмалылығы, ИКС есептесудегі таза формуласының болмауы – Компанияның қаржылық қорытындыларына әсер етуі мүмкін. Бұған қоса Компания ҚР заңдылығының өзгерістерін үнемі қадағалап отырады, өз жұмысындағы тигізуі ықтимал әсерін есепке алып отырады, бұл осы өзгерістерге қатысты қатерлерді азайтуға мүмкіндік береді.

ОПЕРАЦИЯЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕР

Компанияның негізгі операциялық қатерлері Компанияның үздіксіз жұмысын қамтамасыз етуге арналған барлау мен өндіруге қатысты.

Төменде Компанияның аса маңыз беретін және азайту үшін айтарлықтай ресурстарын бағыттайтын негізгі операциялық тәуекелдері көрсетілген. Компания оларға күнделікті жұмыс кезінде және өзінің жалпы жүргізіп отырған жұмысының тиімділігін бағалап, жоспарлау кезінде де үлкен көңіл бөледі.

БАРЛАУ

Геологиялық барлау жұмыстары кезінде қашан да коммерциялық емес көмірсутек қойнауын табу және/немесе «бос» скважинаны бұрғылау қатерлері болуы мүмкін. Геологиялық барлау жұмыстары қатерлерін азайту үшін геолого-физикалық зерттеулер кешені жүргізледі, ол дәстүрлі сейсмикалық зерттеулермен қатар, терең электробарлау жұмыстарына мүмкіндік беретін геохимиялық зерттеулерге негізделген, сонымен қатар, гравика мен сейсмикалық мәліметтердің арнайы зерттейтін әдістемелер мен геологиялық қатерлерді талдауға бағытталған.

ӨНДІРУ

Компанияның негізгі мақсаттарының бірі өз кеніштеріндегі өндіруді барынша кең көлемде қамтамасыз ету, ол кеніштердің негізгі бөлігі пайдаланудың ең соңғы кезеңдерін бастан кешуде. Осы мақсатта Компания мұнай қыртыстарына, кеніштердің кені бар скважиналарына әсер ететін заманауи әдістер мен технологияларды пайдаланады.

Компанияның өндірістік тиімділігін төмендететін негізгі факторлар мыналар:

- Жабдықтардың техникалық бүтіндігі.
- Электрмен қамтамасыз етудің үздіксіз болуы.
- Ауа-райы жағдайы.
- Құралғы-жабдықтарды уақытында сатып алу.
- Құрал-жабдықтардың сапасы.
- Жабдықтаушылардың жұмысты дер кезінде атқаруы және сапасы.
- Өндірістік персоналдың қауіпсіздігі.
- Экологиялық қауіпсіздік.
- Жоспарлаудың тиімділігі.
- Мемлекеттік қадағалаушы органдардың талабын ұстану.

Бұған қоса, Компанияның өндірістік жұмысы негізгі өндірістік құрылғылардың сынып қалуы немесе авария секілді қатерлермен бетпе-бет келуі мүмкін. Осындай қатерлерді төмендету үшін Компания жабдықтарды толықтай жөндеу және модернизациялау бағдарламасын жүргізеді.

Негізгі жабдықтар өрт, жарылыс, табиғи және өзге де қауіптерден сақтандырылған, сонымен қатар, скважинаның бой бермей кету қатері де сақтандырылған.

ЕҢБЕК, ТЕХНИКА ҚАУІПСІЗДІГІ ЖӘНЕ ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ

Компанияның өндірістік жұмысы жұмыскердің денсаулығы, қоршаған ортаға қатысты қатерлермен байланысты. Мұндай қатерлер қатарына қауіпсіздік техникасын сақтамау, өндіріс кезіндегі авария, қоршаған ортаға зиян келтіру, экологиялық ластау және табиғи катаклизмдерді қосуға болады. Бұл қатерлердің салдары өте ауыр болуы мүм-

кін, өндіріс кезіндегі өлім, атмосфераның бүлінуі, су мен топырақтың бүлінуі, өндірістің тоқтап қалуы немесе мүлде тоқтатып қалуы.

Мұндай қатерлердің салдарынан Компанияның қаржылық және операциялық жұмысына, абыройына нұқсан келуі мүмкін. Осы бағытта Компанияда осы тектес қатерлерді болдырмау үшін және еңбек пен қоршаған орта қауіпсіздігін қадағалау, қызметкердің білімін көтеру, қауіпті факторларды анықтау мақсатында әртүрлі іс-шаралар жасалуда. Компанияда еңбекті қорғау, қауіпсіздік пен қоршаған ортаны қорғау техникасы жүйесі енгізілген және ISO 14001, OHSAS 18001 стандарттарына сай жұмыс істейді. Компания жыл сайын өз жұмысына қатысты және жобаларына қатысты еңбекті қорғау мен қоршаған ортаны қорғау саласындағы қатерлерді сақтандырады.

АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Компания өз операциялық жұмысын тиімді түрде жүргізу үшін енгізілетін және пайдаланатын жоғарғы технологиялық жабдықтар мен бағдарламалық жасақтамаларға байланысты ақпараттық технологиялар саласындағы қатерлермен кезігуі мүмкін. Осыған байланысты жаңа құрылғы мен бағдарламалық қамсыздандыруды бейімдеуде, бизнеске қатысты мәліметтердің құпиялығын сақтаудың қауіпсіздігі бойынша мәселелер туындауы мүмкін. Осы бағыттағы тиімді жұмысты қамтамасыз ету үшін Компания жыл сайын пайдаланып отырған технологияларын талдап отырады, таңдар кезде немесе сатып алар кезде барынша бейімделетін және бизнес мәліметтерге сенімді бақылауды қамтамасыз ететін ақпараттық технологияларға маңыз береді.

ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕР

Компанияның инвестициялық жұмысына мынадай факторлар әсер етеді:

- Қазақстанның құрлықта орналасқан жаңа активтерін алудың шектеулілігі.
- Мұнайгаз активтеріне қол жеткізу жолында халықаралық мұнай-газ компаниялары тарапынан бәсекенің артуы.
- ҚМГ БӨ-ГЕ Қазақстанның теңіздегі жобаларына және шетелдік тартымды жобаларға қатысуына мүмкіндік беретін өзіндік жоғары тиімді болып есептелетін сервистік сараптаманың болмауы.

Бұған қоса, ҚМГ БӨ - Қазақстан Үкіметі қадағалап отырған ірі мұнай-газ компаниясы. Осыған байланысты, ҚМГ БӨ акционерлері мүддесімен қиыспайтын, бірақ мемлекеттік мүдде бойынша мемлекет «Самұрық-Қазына» ҰОҚ мен ҚМГ ҰК арқылы ықпал етуі мүмкін.

Осы факторлар өз бетінше немесе жалпылай алғанда жобалардың тартымдылығын дұрыс бағаламау/шамадан тыс бағалау, тиімді емес инвестициялық шешімдер қабылдау, ал оның салдары қор деңгейінің кемуіне, компания құнының төмендеуіне алып келуі мүмкін.

КОРПОРАТИВТІК БАСҚАРУ ТӘУЕКЕЛДЕРІ ҰЙЫМДАСТЫРУШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТТІ ҚЕМУІ

Компанияның тиімді жұмысына әсер ететін негізгі факторлар ретінде оның ұйымдастырушылық әлеуетінің төмендеуін айтуға болады. Жоғарғы біліктілікке ие кадрлар – Компанияның стратегиялық мақсатқа жетуіндегі негізгі бәсекеге қабілетті артықшылықтары. Жыл сайын Компания тиісті біліктілікке сай кадрларды тарту мәселесімен кезігеді. Ол, ең алдымен, кей аймақтардағы жұмыс рыногіне тиісті категорияға жататын мамандардың тапшылығына байланысты қызметкерді рекрутинг жасау мүмкіндігінің болмауына қатысты дүние.

Осы қатерді төмендету үшін Компания ниеттестікті арттыру, қызметкердің уәждемесінің кәсіптік деңгейін көтеруге арналған шараларын жасап жатыр. Бұған қоса, менеджменттің көшбасшылық құзыретін артыруға және кадрлық қорды құруға көңіл бөлінеді.

АЛАЯҚТЫҚ ПЕН ЖЕМҚОРЛЫҚ

Компанияның мүддесіне сай емес тұрғыдағы ресурстарды бөлісу, жеке пайдасы үшін Компанияға зиян келтіру, компанияның жұмысына қаржылық тұрғыдан тигізер зиянының бағамына қарамастан жемқорлықтың кез-келген фактілері қабылданбайды және лайықсыз. Компания абыройға зиян тигізетін және кез келген бұрыс жайттардың алдын-алу үшін қолдан келген шараларының бәрін жасайды. Компания 2011 жылы шілде айында өз күшіне енген «Жемқорлықпен күрес туралы» ҚР Заңының және Ұлыбританияның «Пара алу туралы» Заңының (UK Bribery Act 2010) субъектісі және өз ішкі саясаты мен процедураларын осы аталған заңдарға сәйкес қатаң жүргізеді.